

SUDAN

**SYTUACJA
BEZPIECZEŃSTWA**

**Sytuacja bezpieczeństwa i zagrożenia dla
ludności cywilnej**

**DPU-WIKP-424/411/2025
18.07.2025**

TREŚĆ ZLECENIA

Proszę o informację na temat sytuacji bezpieczeństwa w Sudanie.

INFORMACJE DEMOGRAFICZNE

Ludność: 50 mln.

Skład etniczny: sudańscy Arabowie 70%; ponad 500 małych grup etnicznych, w tym: Fur, Bedża, Nubijczycy, Fallata, Masalit (Massalit), Dajo, Gimir, Tunjur, Berti i inne.

Skład religijny: muzułmanie sunnici, niewielka mniejszość chrześcijańska (ok 2%).^[1]

USTRÓJ I SYTUACJA POLITYCZNA

USTRÓJ

Sudan do 1956 r. stanowił angielsko-egipskie kondominium. Niepodległość uzyskał w styczniu 1956 r. Od początku istnienia, jako państwo rozdzielany był konfliktami, szczególnie między arabską i muzułmańską północą, a w większości niemuzułmańskim i zamieszkanym przez czarną ludność południem. W 2011 roku, w następstwie referendum, południowe stany Sudanu oficjalnie ogłosiły niepodległość, tworząc suwerenne państwo znane jako Sudan Południowy.^[2]

Formalnie Sudan jest republiką prezydencką, jednak obecnie przechodzi kolejny okres niestabilności politycznej i kształtowania się ośrodków władzy. Tradycyjnie dużą rolę w Sudanie odgrywa armia i często dochodzi do wojskowych zamachów stanu. Również obecnie wojskowi sprawują bezpośrednie rządy w kraju.^{[3][4]}

PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY

Kraj podzielony jest na 18 stanów (ang. states, arab. wilayat): Nil Błękitny, Darfur Środkowy, Darfur Wschodni, Gedaref, Gezira, Kassala, Chartum, Darfur Północny, Kordofan Północny, Stan Północny, Morze Czerwone, Nil, Sennar, Darfur Południowy, Kordofan Południowy, Darfur Zachodni, Kordofan Zachodni, Nil Białe. Porozumienie pokojowe podpisane w październiku 2020 roku zawierało postanowienie o ustanowieniu systemu zarządzania w celu restrukturyzacji obecnych 18 stanów

¹ CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook. Sudan, 07.07.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/sudan/>

² CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook. Sudan, 07.07.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/sudan/>

³ Carnegie Endowment, Sudan's Conflict in the Shadow of Coups and Military Rule, 17.08.2023, <https://carnegieendowment.org/sada/2023/08/sudans-conflict-in-the-shadow-of-coups-and-military-rule?lang=en>

⁴ CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook. Sudan, 07.07.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/sudan/>

kraju w regiony. Brak jest jednak potwierdzenia, by proces ten został zrealizowany w praktyce.^[5]

Mapa. Stany Sudanu.^[6]

STRUKTURA WŁADZY

Głowa państwa. 30-letnie cywilne rządy prezydenta Umara Hassana Ahmada al-Bashira, po miesiącach ogólnokrajowych protestów, zakończyły się, gdy wojsko zmusiło go do odejścia w kwietniu 2019 r., dokonując zamachu stanu.^[7]

Po obaleniu władz cywilnych, armia utworzyła **Tymczasową Radę Wojskową** (ang. **Transitional Military Council**), która zaczęła zarządzać krajem. Na jej czele stanął generał **Abd-al-Fatah al-Burhan Abd-al-Rahman**, naczelny dowódca Sudańskich Sił Zbrojnych. W lipcu 2019 r. Tymczasowa Rada Wojskowa zawarła porozumienie z **Siłami na rzecz Wolności i Zmian** (ang. **Forces for Freedom and Change**), szeroką koalicją cywilnych i zbrojnych organizacji opozycyjnych, utworzoną w czasie protestów z lat 2018-2019. Dodatkowo, w sierpniu 2019 r. obie strony podpisały

⁵ CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook. Sudan, 07.07.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/sudan/>

⁶ Mapa na podstawie Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sudan_administrative_divisions_-_de_-_monochrome.svg

⁷ CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook. Sudan, 07.07.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/sudan/>

Deklarację Konstytucyjną (Constitutional Declaration), która określała porządek działań i podział ról w okresie przejściowym na drodze do powrotu do cywilnych demokratycznych rządów w Sudanie. Na mocy ww. Deklaracji Konstytucyjnej, utworzona została **Tymczasowa Suwerenna Rada Sudanu (ang. Transitional Sovereign Council of Sudan)**, tzw. władza kolektywna, w skład której wchodziła przedstawiciele wojska i organizacji opozycyjnych. Od początku na czele ww. rady, pełniąc de facto rolę głowy państwa, stoi generał **Abd-al-Fatah al-Burhan Abd-al-Rahman**.^[8]

Rząd i premier. Wraz z utworzeniem Tymczasowej Suwerennej Rady Sudanu, do życia powołano także rząd tymczasowy.^[9] W październiku 2021 r. miał miejsce kolejny wojskowy pucz, w wyniku którego cywile zostali usunięci z rządu, a pozostało w niej jedynie 5 generałów.^[10] Od marca 2022 r. generał Burhan, naczelny dowódca Sudańskich Sił Zbrojnych, pełni de facto funkcję zarówno głowy państwa, jak i rządu.^[11]

Parlament i wybory parlamentarne. Zgodnie z Deklaracją Konstytucyjną z sierpnia 2019 r., na mocy której utworzono ww. Tymczasową Suwerenną Radę Sudanu oraz powołano do życia rząd tymczasowy, miało również dojść do powstania **Tymczasowej Rady Legislacyjnej (ang. Transitional Legislative Council, TLC)**, która miała pełnić funkcję krajowego organu ustawodawczego w okresie przejściowym do czasu przeprowadzenia demokratycznych wyborów. Rada ta nie została jednak dotychczas ustanowiona. Zgodnie z Deklaracją Konstytucyjną z 2019 r., wybory do Zgromadzenia Narodowego miały się odbyć pod koniec 2022 r., jednak na skutek zamachu stanu nie odbyły się w przewidzianym terminie i nie są obecnie planowane.^[12]

SYSTEM PRAWNY

W Sudanie obowiązuje mieszany system prawny, zawierający elementy prawa islamskiego i angielskiego prawa precedensowego (*common law*).^[13]

KARA ŚMIERCI

W Sudanie obowiązuje kara śmierci za przestępstwa pospolite i jest ona wykonywana. Według danych Amnesty International z 2025 r., w 2024 r. skazano na

⁸ CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook. Sudan, 07.07.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/sudan/>

⁹ Al Jazeera, 'Our revolution won': Sudan's opposition lauds deal with military, 05.07.2019, <https://www.aljazeera.com/news/2019/7/5/our-revolution-won-sudans-opposition-lauds-deal-with-military>

¹⁰ Carnegie Endowment, Sudan's Conflict in the Shadow of Coups and Military Rule, 17.08.2023, <https://carnegieendowment.org/sada/2023/08/sudans-conflict-in-the-shadow-of-coups-and-military-rule?lang=en>

¹¹ CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook. Sudan, 07.07.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/sudan/>

¹² CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook. Sudan, 16.08.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/sudan/>

¹³ CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook. Sudan, 16.08.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/sudan/>

śmierć w Sudanie ponad 30 osób, jednak nie wykonano w tym czasie żadnej egzekucji. Oznacza to zmianę praktyki, gdyż w 2023 r. nie orzekano kary śmierci.^[14]

SYTUACJA BEZPIECZEŃSTWA

ANALIZA STATYSTYCZNA

W 2023 r. na terenie Sudanu w wyniku różnych przypadków naruszenia bezpieczeństwa, zginęło ponad 13 tys. osób (członków służb bezpieczeństwa, bojowników i cywili), natomiast w 2024 r. ilość wszystkich ofiar wyniosła 15 tys. W pierwszej połowie 2025 r. ACLED odnotował blisko 10 tys. wszystkich ofiar. W tym okresie w Sudanie miały miejsce różnego rodzaju bitwy i potyczki zbrojne (w tym ataki partyzanckie i walki pomiędzy różnego rodzaju milicjami etnicznymi), ostrzały artyleryjskie, ataki bombowe (w tym przy użyciu IED, czyli improwizowanych ładunków wybuchowych). Dochodziło również do licznych porwań, uprowadzeń i przemocy seksualnej. Ofiary śmiertelnie spowodowane były głównie bezpośrednimi starciami zbrojnymi, prowadzonymi przez skonfliktowane oddziały wojskowe. W okresie od 2023 r. najintensywniejsze walki miały miejsce w stanach **Chartum, Darfur Północny i Gezira**.^[15]

Jednak, według oceny Specjalnego Wysłannika Stanów Zjednoczonych ds. Sudanu, Toma Perriello, w konflikcie mogło zginąć nawet 150 tys. osób.^[16]

CHARAKTERYSTYKA SYTUACJI BEZPIECZEŃSTWA

Sudańskie Siły Zbrojne (Sudanese Armed Forces, SAF) odpowiedzialne są formalnie za zwalczanie zewnętrznych zagrożeń dla kraju, jednak w praktyce ich rola w polityce wewnętrznej wydaje się być znacznie większa. W skład sił zbrojnych wchodzi: siły lądowe, marynarka i lotnictwo, straż graniczna.^[17]

Dużą rolę w kraju ogrywają również **Siły Szybkiego Reagowania (RSF)**, które zostały utworzone w 2013 r. na bazie porozumienia przewidującego wcielenie do wojska paramilitarnych, arabskich bojówek **Janjaweedów (pol. Dżandżawidów)**, winnych ludobójstwa mniejszości etnicznych w czasie konfliktu w Darfurze. Pierwotną rolą tych oddziałów było zwalczanie zbrojnego podziemia i cieszyły się długi czas znaczącą autonomią pod dowództwem **Mohammeda Hamdana Dagalo (ps. Hemeti)**. Pierwotnie składały się z Arabów pochodzących z Darfuru, jednak

¹⁴ Amnesty International, Death sentences and executions in 2024, 07.04.2024, <https://www.amnesty.org/en/documents/act50/8976/2025/en/>

¹⁵ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Sudan data: 01.01.2023-20.06.2025, dane pobrano 30.06.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

¹⁶ BBC News, 'Tears of joy' - Sudan capital gets first aid convoy since war began, 27.12.2024, <https://www.bbc.com/news/articles/cz0re4vm7mvo>

¹⁷ CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook. Sudan, 07.07.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/sudan/>

w późniejszym okresie były uzupełniane o osoby o zróżnicowanym pochodzeniu etnicznym i regionalnym.^[18]

Istnieją doniesienia, iż na terenie Sudanu obecne są paramilitarne rosyjskie oddziały najemnicze (dawna Grupa Wagnera), wspierające RSF, a także nie wyklucza się obecności ukraińskich oddziałów specjalnych, walczących po stronie SAF.^[19] Z kolei, w opinii niektórych obserwatorów, rola Rosji w tym konflikcie jest niejasna i nie jest wykluczone, że prowadzi interesy z obiema stronami. W maju 2024 r. Moskwa zaoferowała armii dostawę broni i sądowała możliwość utworzenia rosyjskiej bazy wojskowej w Port Sudan. Moskwa handluje z Sudanem, paliwem, złotem i bronią.^[20] 22 października 2024 r. nad Sudanem, w Darfurze, został strącony rosyjski samolot transportowy, zmierzający do Faszody (el Fasher).^[21]

Dodatkowo, w różnych częściach Sudanu obecne są lokalne oddziały samoobrony, z których najbardziej aktywne w ostatnim okresie były bojówki grup etnicznych Rizeigat, Salamat Ingessana, Misseriya oraz organizacje partyzanckie, takie jak SPLM-N (Sudan Peoples's Liberation Movement), czy SLM/A-Nur (Sudan Liberation Movement oddział Abdul Wahid al-Nur).^[22] Dochodzi między nimi do walk międzyetnicznych, a także do przypadków niszczenia mienia, w tym zbiorów.^[23]

Konflikt między wojskiem a siłami RSF. W kwietniu 2023 r. wybuchły walki wewnętrzne między Sudańskimi Siłami Zbrojnymi, lojalnymi wobec głowy państwa - generała Burhana, a Siłami Szybkiego Wsparcia (RSF). Obie strony nie zgadzają się co do kierunku, w którym zmierza kraj i proponowanych zmian, dążących do ustanowienia rządów cywilnych. Głównymi punktami spornymi stały się jednak plany włączenia do sudańskiej armii liczących ok. 100 tys. żołnierzy oddziałów RSF i to, kto w przyszłości dowodziłby tymi siłami.^[24] W szerszym kontekście, źródłem konfliktu jest specyficzna struktura własności, która wytworzyła się pod panowaniem byłego prezydenta Omara al-Bashira. Wojsko i struktury paramilitarne kontrolują ponad 80% państwowych zasobów gospodarki, w tym sektor wojskowy, bankowy, kopalnie złota, produkcję sezamu i mąki, branżę budowlaną, eksport zwierząt i transport. Na wielu polach członkowie RSF zaczęli jednak konkurować z wojskowymi o te zasoby, co najpierw doprowadziło do wsparcia protestów społecznych przez struktury militarne i obalenia prezydenta al-Bashira, a następnie do otwartego konfliktu RSF z wojskiem.^[25] Istnieją także spekulacje, że za konfliktem w Sudanie stoją głównie Zjednoczone Emiraty Arabskie, które utrzymują bliskie, osobiste relacje z członkami RSF i dozbroiły te oddziały, umożliwiając rebelię. W przeszłości natomiast oddziały

¹⁸ CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook. Sudan, 07.07.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/sudan/>

¹⁹ CNN, Ukraine's special services 'likely' behind strikes on Wagner-backed forces in Sudan, a Ukrainian military source says, 20.09.2023, <https://edition.cnn.com/2023/09/19/africa/ukraine-military-sudan-wagner-cmd-intl/index.html>

²⁰ Middle East Eye, Sudan war: Russia hedges bets by aiding both sides in conflict, 06.05.2024, <https://www.middleeasteye.net/news/russia-sudan-war-saf-rsf-hedges-bets-both-sides-support>

²¹ BBC News, Russians feared dead after plane shot down in Sudan, 22.10.2024, <https://www.bbc.com/news/articles/ckg9gk9zv5vo>

²² ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Sudan data: 01.01.2023-20.06.2025, dane pobrano 30.06.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

²³ UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), External Update #93; Sudan Situation; 15 - 21 December 2024, 30.12.2024, <https://data.unhcr.org/en/documents/download/113473>

²⁴ BBC News, Sudan: Why has fighting broken out there?, 24.04.2023, https://www.bbc.com/news/world-africa-65284948?at_medium=RSS&at_campaign=KARANGA

²⁵ Carnegie Endowment for International Peace, Sudan's Conflict in the Shadow of Coups and Military Rule, 17.08.2023, <https://carnegieendowment.org/sada/90382>

Dagalo brały udział w konflikcie w Jemenie oraz w Libii, wspierając ZEA i jej sojuszników.^[26]

Bezpośredni konflikt między wojskiem a RSF rozpoczął się w kwietniu 2023 r. Starcia zbrojne ogarnęły najpierw stolicę Chartum, a następnie inne regiony kraju (głównie stany centralne i południowe), powodując odłożenie na czas nieokreślony powołania rządu tymczasowego kierowanego przez cywilów, które miało nastąpić w połowie kwietnia 2023 r. na mocy ramowego porozumienia politycznego z grudnia 2022 r.^[27]

Mimo że konflikt w pierwszej fazie dotyczył jedynie przejęcia kontroli nad kluczowymi instalacjami i obiektami militarnymi, znaczna część walk miała miejsce na obszarach miejskich, a ludność cywilna stała się przypadkowymi ofiarami tych wydarzeń. Sudańskie siły powietrzne przeprowadziły naloty w stolicy Sudanu Chartumie, mieście liczącym ponad sześć milionów ludzi, co prawdopodobnie doprowadziło do wielu ofiar wśród ludności cywilnej. W międzyczasie ogłaszano kilkakrotnie zawieszenie broni, aby umożliwić ludności ucieczkę przed walkami, ale nie były one nigdy przestrzegane przez żadną ze stron konfliktu.^[28]

W Sudanie powstały de facto dwa konkurencyjne ośrodki władzy.^[29] Stolica kraju **Chartum**, została w dużej części zajęta przez RSF, chociaż armia zdołała odzyskać stracone pozycje, odnosząc na przełomie 2024 i 2025 r. pierwsze sukcesy, wypierając oddziały RSF ze stolicy. Kontrofensywa wojska wiąże się znów z nasilonymi walkami.^[30]^[31]

Ponadto, konflikt rozlał się na inne regiony – rząd i armia rządowa kontrolują porty i wybrzeże Morza Czerwonego, podczas gdy RSF prowadzi intensywne działania zbrojne w Darfurze.^[32] W lipcu 2024 r. wybuchły walki o stan Sennar, gdzie RSF zdołało zdobyć stolicę regionu.^[33] Z kolei na początku stycznia 2025 r. wojsko zdołało odzyskać stolicę stanu Gezira, Wad Madani.^[34] W pierwszej połowie 2025 r. walki toczyły się z kolei w Północnym i Zachodnim Kordofanie.^[35]

Na porządku dziennym są ataki dronami, w tym 31 lipca 2024 r. zanotowano próbę ataku na generała Burhana podczas wojskowego święta w stanie Morze Czerwone.

²⁶ Interia, "The Economist": Maszyna chaosu wrze. Duże państwo na krawędzi upadku, 06.09.2024, <https://wydarzenia.interia.pl/interia-blizej-swiata/news-the-economist-maszyna-chaosu-wrze-duze-panstwo-na-krawedzi-u,nld,7771745>

²⁷ Wikipedia, Sudanese civil war (2023–present), [https://en.wikipedia.org/wiki/Sudanese_civil_war_\(2023%E2%80%93present\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Sudanese_civil_war_(2023%E2%80%93present))

²⁸ BBC News, Sudan: Why has fighting broken out there?, 24.04.2023, https://www.bbc.com/news/world-africa-65284948?at_medium=RSS&at_campaign=KARANGA

²⁹ USIP (United States Institute of Peace), After Six Months of Civil War, What's the State of Play in Sudan?, 10.2023, <https://www.usip.org/publications/2023/10/after-six-months-civil-war-whats-state-play-sudan>

³⁰ BBC News, Sudan war: A simple guide to what is happening, 04.07.2025, <https://www.bbc.com/news/articles/ciel2nn22z9o>

³¹ Sudan War Monitor, Sudan army breaks two-year siege of its headquarters, 25.01.2025, <https://sudanwarmonitor.com/p/sudan-army-breaks-two-year-siege>

³² USIP (United States Institute of Peace), After Six Months of Civil War, What's the State of Play in Sudan?, 10.2023, <https://www.usip.org/publications/2023/10/after-six-months-civil-war-whats-state-play-sudan>

³³ Sudan Tribune, Sudanese army intensifies operations to reclaim strategic Jabal Moya area, 15.07.2024, <https://sudantribune.com/article288320/>

³⁴ Sudan War Monitor, Sudan army breaks two-year siege of its headquarters, 25.01.2025, <https://sudanwarmonitor.com/p/sudan-army-breaks-two-year-siege>

³⁵ Sudan War Monitor, Sudan army repels major attack on Babanusa, 20.06.2025, <https://sudanwarmonitor.com/p/sudan-army-repels-major-attack-on>

Narastają walki między grupami etnicznymi, mają miejsce naloty, ostrzał i starcia bezpośrednie z użyciem broni maszynowej.^[36]

Po nieudanych negocjacjach prowadzonych m.in. z udziałem państw Afryki Wschodniej, Stanów Zjednoczonych i Arabii Saudyjskiej, pod koniec grudnia 2024 r. pojawiła się nowa propozycja mediacji w tym konflikcie. Pośrednictwo w rozmowach zaproponowała Turcja, zwracając się bezpośrednio do rządu Zjednoczonych Emiratów Arabskich, który jest uważany za głównego sponsora Oddziałów Szybkiego Reagowania (RSF), o ustalenie warunków ustania konfliktu.^[37]

Strefy kontroli. Obecnie siły rządowe kontrolują większość stolicy kraju Chartumu, w tym główne ośrodki administracyjne, chociaż w praktyce główne gmachy – ministerstwa, banki i biurowce są ostrzelane i spalone. Lotnisko nie działa i jest pełne zbombardowanych samolotów. Siedzibą władz centralnych pozostaje jednak północ i wschód, a siedziba rządu znajduje się w Port Sudan. Władze zdołały odzyskać także niemal całkowitą kontrolę nad stanem Gezira.^[38]

RSF przejęło niemal całkowitą kontrolę w Darfurze, jednak rząd zdołał utrzymać kontrolę nad stolicą - Faszodą. Miasto jest jednak cały czas oblężone.^[39] RSF kontroluje także niemal cały obszar Kordofanu.^[40]

Aktualna mapa stref kontroli znajduje się na stronie BBC World Service pod linkiem: <https://www.bbc.com/news/articles/cjel2nn22z9o>

Darfur. Rebelia RSF nałożyła się na wcześniejsze, od dłuższego czasu nierozwiązane konflikty etniczne w Darfurze i innych regionach kraju. W Sudanie, a zwłaszcza w jego południowych i centralnych regionach, konflikty plemienne stanowią ogromne zagrożenie dla bezpieczeństwa ludności cywilnej. Najczęściej wywołane one są rywalizacją o zasoby naturalne, ziemię oraz są wynikiem odwiecznych sporów.^[41]

W przeszłości w stanie Darfur miały miejsce trzy zbrojne rebelie, z których pierwsza trwała w latach 1987-89, druga w latach 1995-1999. Trzecia faza rozpoczęła się w 2003 roku. Stanowiące większość społeczeństwa w tym regionie ludy negroidalne zażądały dla siebie praw przysługujących ludności arabskiej. Dwie główne siły rebelianckie: **Armia Wyzwolenia Sudanu (Sudan People's Liberation Army/Movement, SLA/M)** oraz **Ruch Sprawiedliwości i Równości (Justice and Equality Movement, JEM)**, oskarżyły rząd w Chartumie o faworyzowanie arabskich nomadów kosztem czarnoskórych rolników. Do walk z rebeliantami rząd sudański

³⁶ Crisis 24, Sudan: Further clashes between rival factions likely nationwide into at least late August /update 52, 31.07.2024, <https://crisis24.garda.com/alerts/2024/07/sudan-further-clashes-between-rival-factions-likely-nationwide-into-at-least-late-august-update-52>

³⁷ Sudan War Monitor, Türkiye offers to mediate Sudan conflict, 30.12.2024, <https://sudanwarmonitor.com/p/turkey-mediation-offer>

³⁸ BBC News, Sudan war: A simple guide to what is happening, 04.07.2025, <https://www.bbc.com/news/articles/cjel2nn22z9o>

³⁹ BBC News, Sudan war: A simple guide to what is happening, 04.07.2025, <https://www.bbc.com/news/articles/cjel2nn22z9o>

⁴⁰ Sudan War Monitor, Sudan army repels major attack on Babanusa, 20.06.2025, <https://sudanwarmonitor.com/p/sudan-army-repels-major-attack-on>

⁴¹ Al Jazeera, RSF atrocities pile up in Darfur after 100 days of Sudan fighting, 24.07.2023, <https://www.aljazeera.com/news/2023/7/24/after-one-hundred-days-of-sudan-war-rsf-atrocities-pile-up-in-darfur>

zrekrutował, składającą się głównie z Arabów, armię **Dżandżawidów (Janjaweed)**, którzy zaczęli stosować czystki etniczne.^{[42][43]}

Do 2017 r. ugrupowania zbrojne obecne w regionie w większości zostały pokonane sytuacja trochę się uspokoiła. Ugoda między armią sudańską a opozycją oraz utworzenie rządu tymczasowego pozytywnie wpłynęły na proces pokojowy w Sudanie. 11 września 2019 r. strony konfliktu zgodziły się na wprowadzenie zawieszenia broni, utworzenie korytarzy humanitarnych, uwolnienie więźniów wojennych, zniesienie zakazów podróżowania dla przywódców politycznych i utworzenie komitetu ds. negocjacji pokojowych.^[44]

Jednakże na skutek zbrojnego buntu oddziałów RSF w 2023 r., walki w Darfurze wybuchły ponownie. Pochodzący z tego regionu Dagalo uzyskał wsparcie konfederacji plemion arabskich: Beni Halba, Tarjam, Habaniya, Fallata, Misseriya, Taaysha oraz Rizeigat, z którego wywodzi się sam Dagalo.^[45] Podczas ofensywy RSF zajęło szybko większość ważnych miasteczek w Darfurze, w tym Nyala i El Geneina.^[46] Jedynym większym miastem w Darfurze, pozostającym pod kontrolą rządu, o które się toczą jeszcze walki, jest Faszoda (El Fasher), która pozostaje oblężona przez siły RSF od kwietnia 2024 r., co powoduje narastające problemy humanitarne w mieście.^{[47][48][49]}

Dotychczasowi rebelianci SLA/M i JEM zachowywali się w obliczu nowego zagrożenia dość powściągliwie.^[50] Jednak w listopadzie 2023 r. dowódca JEM zadeklarował, że organizacja poprze armię w obliczu straszliwych zbrodni popełnianych przez RSF w Darfurze.^[51] Tym samym konflikt w Darfurze przybrał znowu etniczny charakter. Oddziały RSF są oskarżane o ataki na ludność niearabską i prowadzenie czystek etnicznych. Istnieją także doniesienia, że poszczególne oddziały RSF działają w sposób coraz bardziej niezależny od centralnego dowództwa i Dangolo nie ma nad nimi kontroli.^[52] Samo RSF utrzymuje, że nie ma nic wspólnego z prowadzeniem ludobójstwa, a zajścia w Darfurze określa konfliktem plemiennym.^[53]

⁴² Natsios A., Sudan, South Sudan and Darfur, Oxford 2012 str. 1126-131

⁴³ UNIC Warsaw, UNAMID -Hybrydowa Operacja Unii Afrykańskiej i Narodów Zjednoczonych w Darfurze, http://www.unic.un.org.pl/misje_pokojowe/unamid.php

⁴⁴ UN Security Council, Special report of the Chairperson of the African Union Commission and the Secretary-General of the United Nations on the African Union-United Nations Hybrid Operation in Darfur, 15.10.2019, <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/sudansouth-sudan/>

⁴⁵ Radio Dabanga, Public support for the RSF from seven tribal leaders in South Darfur, 04.06.2023, <https://www.dabangasudan.org/en/all-news/article/public-support-for-the-rsf-from-seven-tribal-leaders-in-south-darfur>

⁴⁶ BBC, Sudan civil war: Darfur's Jem rebels join army fight against RSF, 17.11.2023, https://www.bbc.com/news/world-africa-67450204?at_medium=RSS&at_campaign=KARANGA

⁴⁷ UN News, Sudan's El Fasher siege: UN humanitarian killed as refugee crisis intensifies, 20.12.2024, <https://news.un.org/en/story/2024/12/1158451>

⁴⁸ Sudan War Monitor, SAF and allies repulse new RSF offensive on El Fasher, 13.08.2024, <https://sudanwarmonitor.com/p/saf-and-allies-repulse-new-rsf-offensive>

⁴⁹ Sudan War Monitor, Sudan army repels major attack on Babanusa, 20.06.2025, <https://sudanwarmonitor.com/p/sudan-army-repels-major-attack-on>

⁵⁰ USIP (United States Institute of Peace), After Six Months of Civil War, What's the State of Play in Sudan?, 10.2023, <https://www.usip.org/publications/2023/10/after-six-months-civil-war-whats-state-play-sudan>

⁵¹ BBC, Sudan civil war: Darfur's Jem rebels join army fight against RSF, 17.11.2023, https://www.bbc.com/news/world-africa-67450204?at_medium=RSS&at_campaign=KARANGA

⁵² ADF, RSF Battlefield Victories Give It Control Over Crucial Parts of Sudan, 16.07.2024, <https://adf-magazine.com/2024/07/rsf-battlefield-victories-give-it-control-over-crucial-parts-of-sudan/>

⁵³ BBC News, Sudan war: A simple guide to what is happening, 04.07.2025, <https://www.bbc.com/news/articles/cjel2nn22z9o>

Kordofan Południowy i Nil Błękitny. Kordofan Południowy oraz Nil Błękitny, obecnie regiony przygraniczne z Sudanem Południowym, były przez wiele lat zaangażowane w wojnę domową Północy z Południem, w wyniku której w 2011 r. powstał niezależny Sudan Południowy. Wielu lokalnych bojowników walczyło po stronie Południa przeciwko siłom rządu centralnego. Większość mieszkającej w obu regionach ludności Nuba identyfikuje się raczej z Sudanem Południowym. Po secesji Południa w lipcu 2011 r. miejscowi rebelianci z organizacji **Ludowy Ruch Wyzwolenia Sudanu – Północ (Sudan People Liberation Movement/Army – North, SPLM-N)**, którzy utworzyli wraz z grupami rebelianckimi z Darfuru **Sudański Front Rewolucyjny (Sudan Revolutionary Front, SRF)**, rozpoczęli walkę zbrojną przeciwko władzom centralnym w Chartumie. SPLM-N zdołało podporządkować sobie niektóre fragmenty prowincji.^[54]

Po wybuchu walk w Chartumie, w Kordofanie również nasiliły się walki między frakcjami oraz dawne konflikty na tle etnicznym. Niektóre frakcje poparły oddziały wojska Sudanu, inne zaś RSF. Na coraz większą skalę rebelianci prowadzą nielegalne wydobywanie złóż w tym regionie.^[55]

Jednocześnie pozycja armii w regionie pozostaje słaba. W ostatnich latach panowania Omara al. Bashira, obrona tego terytorium opierała się głównie na oddziałach RSF. Armia i jej garnizony pozostały niedofinansowane i pozbawione nowego personelu. Obecnie w Kordofanie toczą się intensywne walki, a prawie całe terytorium znajduje się już pod kontrolą rebeliantów. Obecnie celem RSF jest całkowite wojskowe przejęcie stanu Kordofan Zachodni. Aktualnie oddziały przejęły stolicę stanu Al-Fula wraz z głównymi miastami, takimi jak Al-Nahud, Mujlad i Meiram. Pod koniec czerwca 2025 r. wojsko zdołało obronić kolejne miasto regionu Bababnusa, a RSF poniosło znaczne straty, ale sytuacja armii w rejonie nadal pozostaje bardzo trudna – mimo pewnego wsparcia ze strony cywilów.^[56] Podobnie jak w pozostałych regionach, RSF popełnia masowe mordy na ludności cywilnej.^[57]

Abyei. Nieustalony pozostaje status spornego terytorium między Sudanem a Sudanem Południowym, znajdującego się w okolicach miejscowości Abyei. Stan ten powoduje częste wybuchy przemocy na tle etnicznym i ogólnego bezprawia. Od 2011 r. w regionie stacjonuje tymczasowa misja wojskowa ONZ – **UNISFA (United Nations Interim Security Force for Abyei)**.^[58]

⁵⁴ UN Security Council, Special report of the Chairperson of the African Union Commission and the Secretary-General of the United Nations on the African Union-United Nations Hybrid Operation in Darfur, 15.10.2019, <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/sudansouth-sudan/>

⁵⁵ EUAA (European Union Agency for Asylum), Sudan - Country Focus, 04.2024, https://www.ecoi.net/en/file/local/2108264/2024_04_COI_Report_Sudan_Country_Focus_EN.pdf

⁵⁶ Sudan War Monitor, Sudan army repels major attack on Babanusa, 20.06.2025, <https://sudanwarmonitor.com/p/sudan-army-repels-major-attack-on>

⁵⁷ Al Jazeera, Sudan's RSF kills about 300 people in North Kordofan, rights group says, 15.07.2025, <https://www.aljazeera.com/news/2025/7/15/sudans-rsf-kills-about-300-people-in-north-kordofan-rights-group-says>

⁵⁸ CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook. Sudan, 07.07.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/sudan/>

USTAWODAWSTWO SPECJALNE

W razie potrzeby w poszczególnych stanach kraju władze sudańskie, w tym na szczeblu lokalnym, mogą w każdej chwili wprowadzić stan wyjątkowy oraz godzinę policyjną. W stanie Gezira obowiązuje godzina policyjna po zmroku.^[59]

SYTUACJA LUDNOŚCI CYWILNEJ

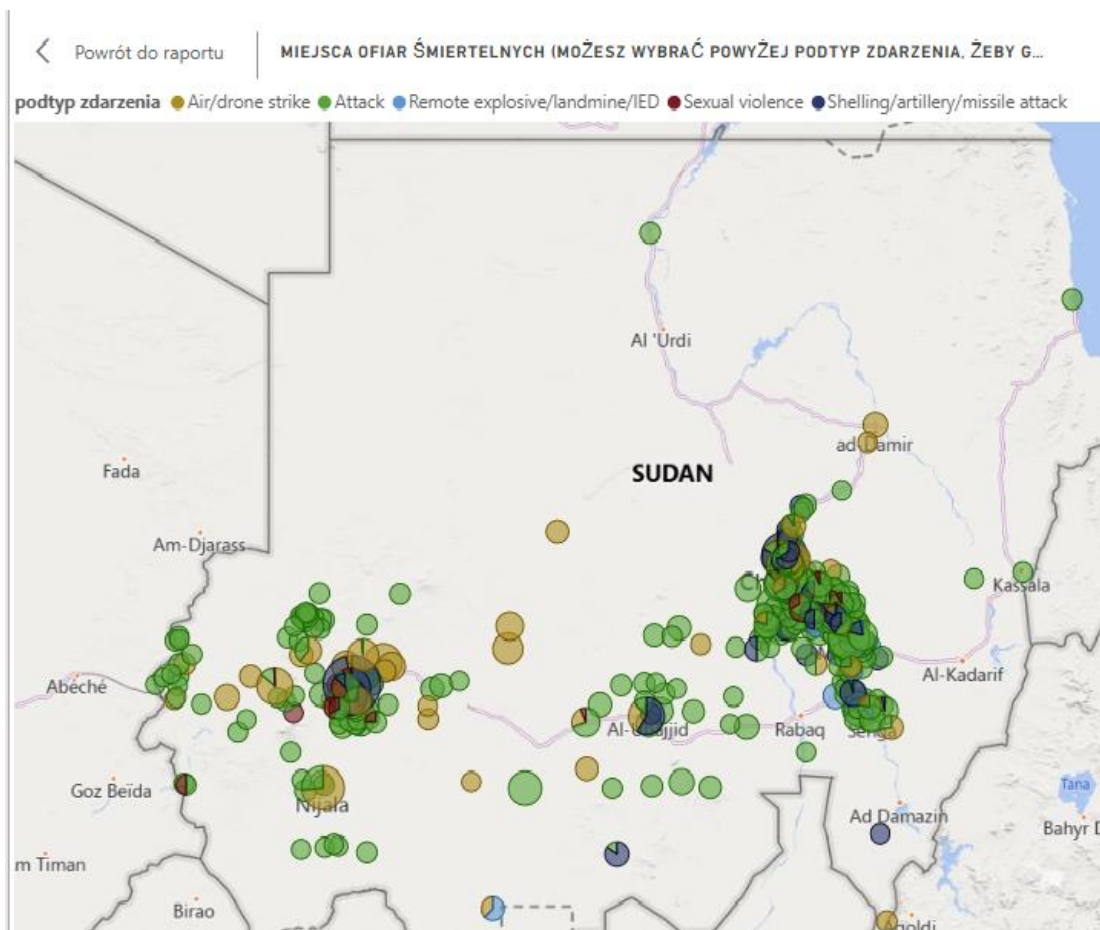
ANALIZA STATYSTYCZNA

Według danych ACLED, w 2023 r. w Sudanie w różnego rodzaju incydentach, śmierć poniosło ok. 3 tys. cywilów, w 2024 r. odnotowano ponad 5 tys. ofiar cywilnych. W pierwszym półroczu 2025 r. odnotowano ponad 3 tys. ofiar cywilnych, więc utrzymuje się stale tendencja wzrostowa.

Najniebezpieczniejszymi regionami w tym okresie były: Chartum, Gezira, Zachodni i Północny Darfur oraz Północny Kordofan, a w ostatnim półroczu również Biały Nil. Sprawcami zgonów wśród cywilów były obie zwalczające się strony, czyli zarówno przedstawiciele armii, jak i RSF, a także poszczególne bojówki etniczne, w tym w szczególności związane z grupą etniczną Rizeigat. O ile ofiary cywilne ze strony wojska stanowią głównie przypadkowe ofiary nalotów i bombardowań, o tyle RSF i sprzymierzone z nim etniczne bojówki, winne są celowych ataków noszących cechy ludobójstwa i czystek etnicznych, szczególnie na terenie Darfuru, Kordofanu i Białego Nilu. Ludność cywilna cierpiała także na skutek palenia wiosek i kradzieży, bezpośredniego ostrzału artyleryjskiego i moździerzowego oraz na skutek ataków dronów. Odnotowuje się przypadki porwań i zaginięć.^[60]

⁵⁹ Crisis24, Sudan: Sudan: Further clashes between rival factions likely nationwide into at least late August /update 52, 31.07.2024, <https://crisis24.garda.com/alerts/2024/07/sudan-further-clashes-between-rival-factions-likely-nationwide-into-at-least-late-august-update-52>

⁶⁰ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Sudan, civilians, data: 01.01.2023-20.06.2025, dane pobrano 30.06.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

Mapa. Miejsca śmierci cywilów w Sudanie w okresie: 20.06.2024-20.06.2025 (grafika wykonana przez WIKP w programie PowerBI, na podstawie danych ACLED i OpenStreetMap).^[61]

⁶¹ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Sudan, civilians, data: 01.01.2023-20.06.2025, dane pobrano 30.06.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

Prowincja (admin1)	Suma elementów liczba ofiar	Liczba ofiar
North Darfur	1444	23,69%
Khartoum	1361	22,33%
Al Jazirah	1143	18,75%
North Kordofan	407	6,68%
White Nile	387	6,35%
Sennar	383	6,28%
South Darfur	242	3,97%
West Kordofan	224	3,68%
South Kordofan	146	2,40%
Blue Nile	139	2,28%
East Darfur	54	0,89%
Central Darfur	47	0,77%
Abyei	36	0,59%
West Darfur	32	0,53%
River Nile	23	0,38%
Northern	14	0,23%
Gedaref	9	0,15%
Kassala	2	0,03%
Red Sea	2	0,03%
Suma	6095	100,00%

Tabela. Liczba śmiertelnych ofiar cywilnych w poszczególnych jednostkach administracyjnych Sudanu w okresie: 20.06.2024-20.06.2025 (tabela przygotowana przez WIKP w programie PowerBI, na podstawie danych ACLED)^[62]

ZAGROŻENIA DLA CYWILÓW ZWIĄZANE Z KONFLIKTEM ZBROJNYM

DZIAŁANIA WOJENNE

W okresie od kwietnia 2023 r. do połowy 2025 r. na skutek ostrzału artyleryjskiego, moździerzowego oraz nalotów i ataków dronów zginęło ponad 4,4 tys. cywilów, z czego prawie 2 tys. w samym Chartumie i Omdurmanie. Walki toczą się w różnych dzielnicach miasta, ze szczególną intensywnością od jesieni 2023 r.^[63]

6 grudnia 2023 r. w nalotach armii sudańskiej na Libia Market w Chartumie zginęło 75 cywilów. Natomiast w wyniku nalotów armii Sudanu 10 lipca 2023 r. na bazarze w Omdurmanie zginęło 34 cywilów.^[64]

Walki miejskie nasiliły się znowu na przełomie 2024 i 2025 r. w związku z kontrofensywą wojsk rządowych. 10 grudnia 2024 r. na skutek ostrzału moździerzowego, prowadzonego przez RSF w Omdurmanie zginęło kilkadziesiąt

⁶² ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Sudan, civilians, data: 01.01.2023-20.06.2025, dane pobrano 30.06.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁶³ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Sudan, Khartum, civilians, data: 01.01.2023-20.06.2025, dane pobrano 30.06.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁶⁴ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Sudan, civilians, data: 01.01.2023-20.06.2025, dane pobrano 30.06.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

osób, a setki zostało rannych. Pocisk uderzył w autobus pasażerski, a także bazar i otaczające budynki.^[65] Natomiast 13 stycznia 2025 r. doszło do ponownego ostrzału dzielnic Omdurmanu. Liczbę przypadkowo zabitych cywilów tego dnia szacowano na co najmniej 120 osób. Mieszkańcy Chartumu i Omdurmanu, które dzieli od siebie rzeka Nil, donoszą o ostrzale z obu stron rzeki, a bomby i odłamki regularnie uderzają w domy i cywilów.^[66]

W 2024 r. wojsko atakowało z powietrza pozycje rebeliantów w stanie Gezira, zabijając w przypadkowym ostrzale w ciągu roku ponad 170 cywilów. Największy atak miał miejsce 21 października 2024 r., kiedy w nalocie na jedną z dzielnic miasta Wad Medani zginęło ponad 30 osób.^[67]

Naloty były prowadzone także w Darfurze, Kordofanie i Sennarze.^[68]

DZIAŁANIA PARTYZANCKIE

W 2023 r. bunt oddziałów RSF doprowadził do odnowienia się konfliktu w Darfurze, a w konsekwencji do dalszych ataków na tle etnicznym i przymusowego wysiedlania ludności Masalit przez bojówki RSF. Niektóre ataki przeprowadzane były na masową skalę.^[69]

15 czerwca 2023 r. oddziały RSF wspierane przez arabskie bojówki etniczne przeprowadziły masakrę ludności Masalit, która uciekała w kierunku Czadu. Zrabowano im pieniądze i pozostały dobytek. Na drodze odnaleziono 350 ciał zabitych i 862 rannych.^[70]

Po wielodniowych starciach z SAF, 4 listopada 2023 r. RSF przejęło kwaterę główną (HQ) 15. Dywizji Piechoty SAF w mieście El Geneina. Następnie członkowie RSF dokonali najazdu na miasto, celując głównie w ludność cywilną pochodzenia Masalit, plądrując domy i podpalając schroniska dla osób wewnętrznie przesiedlonych (IDPs). Szacunki z kilku raportów wskazują, że w tych atakach zginęło od 800 do 1300 osób, w tym Farsha Mohamed Arbab – wybitny przywódca sułtanatu Dar Masalit – i dziewięciu członków jego rodziny.^[71] Według innych źródeł, sama liczba ofiar masakry w El Geneina, w Zachodnim Darfurze sięga 10 000 osób, a 80% mieszkańców miasta uciekła z domów. Na mniejszą skalę masakry zanotowano także w miejscowościach Tawila i Misterei, gdzie odkryto zbiorowy grób z 87 ciałami. Zginęło wielu liderów tych społeczności, w tym politycy i uczeni.^[72] RSF nie przyznało

⁶⁵ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Sudan, civilians, data: 01.01.2023-20.06.2025, dane pobrano 30.06.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁶⁶ BBC News, 14.01.2025, <https://www.bbc.com/news/articles/cl90w8vjyko>

⁶⁷ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Sudan, civilians, data: 01.01.2023-20.06.2025, dane pobrano 30.06.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁶⁸ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Sudan, civilians, data: 01.01.2023-20.06.2025, dane pobrano 30.06.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁶⁹ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Sudan, civilians, data: 01.01.2023-20.06.2025, dane pobrano 30.06.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁷⁰ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Sudan, civilians, data: 01.01.2023-20.06.2025, dane pobrano 30.06.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁷¹ ACLED, Sudan: Unraveling the Conflict Dynamics in Darfur, 01.12.2023, <https://acleddata.com/2023/12/01/sudan-situation-update-december-2023-unraveling-the-conflict-dynamics-in-darfur/>

⁷² BBC News, Sudan conflict: Ethnic cleansing committed in Darfur, UK says, 18.10.2023, <https://www.bbc.com/news/world-67020154>

się do przeprowadzenia masakr, utrzymując że były one wynikiem konfliktów międzyetnicznych.^[73]

Ludobójstwo i masakry ludności cywilnej miały także miejsce w innych regionach kraju.

- 15 sierpnia 2023 r. bojówki RSF zaatakowały i spaliły domy w Kanja w Zachodnim Kordofanie. Kilkadziesiąt kobiet spaliło się żywcem wewnątrz domów.^[74]
- Na jesieni 2023 r. eksperci ONZ wyrazili obawy w związku z doniesieniami o licznych poważnych naruszeniach, których dopuściła się RSF podczas swojej ofensywy. Obejmowały one zgłoszenia, dotyczące wykorzystywania seksualnego, niewolnictwa, handlu ludźmi, gwałtów, które w pewnych przypadkach mogły mieć podłoże rasowe, etniczne i polityczne. Pojawiły się także doniesienia o przymusowej prostytucji i przymusowych małżeństwach kobiet i dziewcząt.^[75]
- Wiosną 2024 r. w stanie Gezira odnotowano liczne przypadki, kiedy RSF atakowało, wysiedlało i zabijało mieszkańców pod pretekstem sprzyjania sudańskiej armii lub za niewywiązywanie się z wymaganych dostaw dla rebeliantów.^[76]
- 20 października 2024 r. oddziały RSF oraz sprzymierzone z nimi bojówki zaatakowały rybaków z grupy etnicznej Hausa w Um Shuka w stanie Sennar oraz zrabowały miasto. Zginęło ponad 120 cywilów.^[77]
- W październiku 2024 r. jeden z komendantów RSF odłączył się od oddziałów rebelianckich i powrócił do armii wraz ze znaczącą częścią oddziału walczącego w Gezira. W odwecie, między 20 października a 4 listopada 2024 r., RSF przeprowadziło serię ataków odwetowych w miasteczkach i wsiach stanu Gezira, zamieszkiwanych przez plemię Shukria, z którego wywodził się zbiegły komendant. Najwięcej ofiar (co najmniej 124) odnotowano w miasteczku al-Seriha, gdzie uzbrojeni mężczyźni strzelali do tłumu. Spośród osób, które przeżyły, co najmniej 150 zostało porwanych dla okupu.^{[78][79]}
- 14 listopada 2024 r. RSF zaatakowało cywilów z broni ciężkiej w miejscowości Al Laota Al Hujaj w stanie Gezira, zabijając co najmniej 53 osoby i powodując masowe przesiedlenia.^[80]
- 22 listopada 2024 r. oddziały RSF zaatakowały cywilów w wioskach Jumam, Guli i Gieriwa w stanie Nil Błękitny. Zginęło co najmniej 120 osób, a wsie zostały splądrowane i zniszczone, co spowodowało kolejne przesiedlenia.

⁷³ BBC News, Sudan civil war: Darfur's Jem rebels join army fight against RSF, 17.11.2023, https://www.bbc.com/news/world-africa-67450204?at_medium=RSS&at_campaign=KARANGA

⁷⁴ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Sudan, civilians, data: 01.01.2023-20.06.2025, dane pobrano 30.06.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool/>

⁷⁵ UN Office of the High Commissioner for Human Rights, Sudan: UN experts appalled by use of sexual violence as a tool of war, 30.11.2023, <https://www.ecoi.net/en/document/2101897.html>

⁷⁶ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Sudan, civilians, data: 01.01.2023-20.06.2025, dane pobrano 30.06.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool/>

⁷⁷ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Sudan, civilians, data: 01.01.2023-20.06.2025, dane pobrano 30.06.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool/>

⁷⁸ GPC (Global Protection Cluster), Eastern Sudan Protection of Civilians Flash Update; Escalation of Conflict in Jazira; 26 October 2024, 26.10.2024, dostępne na: <https://reliefweb.int/attachments/aa6f0c2d-a33a-48aa-bd78-e8437604175c/Al%20Jazirah%20POC%20Flash%20Update%2026%20October%202024.pdf>

⁷⁹ BBC News, BBC reveals fighters accused of massacre in Sudan, 23.12.2024, <https://www.bbc.com/news/articles/c7864519eqvo>

⁸⁰ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Sudan, civilians, data: 01.01.2023-20.06.2025, dane pobrano 30.06.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool/>

- 17 lutego 2025, przez trzy kolejne dni RSF atakowało cywilów w Al Kadaris / Al Khalwat w stanie Biały Nil. Mieszkańcy zaczęli uciekać i wielu z nich zostało porwanych. Wielu ludzi utonęło, próbując się przedostać na drugi brzeg rzeki Nil. W sumie około 200-350 osób zostało zabitych, a 100 rannych i zaginionych. Rząd ogłosił, że zginęło 433 cywilów.
- 12 kwietnia 2025 r. RSF zaatakowało i ostrzelało obóz dla uchodźców w Faszodzie. Zniszczono zabudowania i ujęcia wody. W kilku skoordynowanych ataków zabito do 0,5 tys. osób.
- 22 kwietnia 2025 r. RSF napadło na wioskę Al. Zaafa w Zachodnim Kordofanie. Zginęło blisko 80 osób.^[81]

Masakrom towarzyszy przemoc seksualna na dużą skalę, a także niszczenie mienia.

DZIAŁANIA ODWETOWE

Działania odwetowe również prowadziły do masowych zbrodni i masakr ludności cywilnej, często oskarżanej o współpracę z RSF.

- 11 kwietnia 2024 r. wywiad wojskowy zatrzymał dziesiątki cywilów, a następnie torturował i zabił co najmniej 15 z nich w miejscowości Kega w Południowym Kordofanie. Zatrzymani byli oskarżeni o szpiegowanie na rzecz jednego z odłamów SPLM-N Aziz, który współpracuje z RSF.^[82]
- 19 czerwca 2024 r. wojsko sudańskie przeprowadziło akcje odwetowe w miejscowościach położonych w stanie Gezira, zabito 50 członków społeczności Tama i Bargo ze względu na zarzuty współpracy z RSF.^[83]
- 19 czerwca 2024 r. rządowa armia zabiła ponad 50 mieszkańców wioski Um Algura w stanie Gezira, posądzając ich o współpracę z RSF.
- 12 stycznia 2025 r. siły zbrojne Sudanu zbombardowały wioskę Kanabi w stanie Gezira na terenach wyzwolonych przez armię. Zabito około 100 osób i aresztowano ponad 200. Mieszkańcy wsi byli podejrzewani o wspieranie RSF.^[84]

SYTUACJA HUMANITARNA W STREFACH KONFLIKTU ZBROJNEGO

Sytuacja ludności cywilnej w strefach konfliktu jest bardzo trudna. Na wielu obszarach brakuje pożywienia, gdyż trasy transportowe są w dużym stopniu zamknięte.^[85] W szczególności zapasy nie docierają na tereny pod kontrolą RSF, gdyż to armia kontroluje porty i strefę przybrzeżną. Zbiory w regionach natomiast nie należą do udanych. W szczególności dotyczy to miasta Chartum, gdzie ludzie nie

⁸¹ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Sudan, civilians, data: 01.01.2023-20.06.2025, dane pobrano 30.06.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁸² ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Sudan, civilians, data: 01.01.2023-20.06.2025, dane pobrano 30.06.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁸³ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Sudan, civilians, data: 01.01.2023-20.06.2025, dane pobrano 30.06.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁸⁴ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Sudan, civilians, data: 01.01.2023-20.06.2025, dane pobrano 30.06.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁸⁵ HRW (Human Rights Watch), Famine Spreads in Sudan as Warring Parties Willfully Obstruct Aid, 24.12.2024, <https://www.hrw.org/news/2024/12/24/famine-spreads-sudan-warring-parties-willfully-obstruct-aid>

mają możliwości przechowywania zapasów. Żywność bardzo podrożała i może jedynie napływać z Egiptu. Jednakże Sudańczycy wykazują się sporą solidarnością w obliczu trudności, pomagając sobie nawzajem.^[86] Przez ponad 1,5 roku Chartum był całkowicie odcięty od jakiegokolwiek pomocy humanitarnej, co spowodowało klęskę głodu. Pierwszy od kwietnia 2023 r. konwój humanitarny dotarł tam dopiero w grudniu 2024 r. Konwój został wysłany przez różne agencje ONZ po wynegocjowaniu ze stronami konfliktu warunków przejazdu.^[87] W ostatnim czasie w Chartumie odnotowano przypadki cholery.

Z kolei w Darfurze mają miejsce napady i przypadki palenia całych wiosek przez siły RSF i stowarzyszone z nimi bojówki etniczne.^[88] Konflikt przyczynił się do zniszczenia infrastruktury cywilnej na terenach objętych walkami. Zanotowano 26 ataków na placówki służby zdrowia, a 80% szpitali na tych terenach nie działa,^[89] w tym około 130 placówek w Chartumie i wszystkie szpitale w Darfurze. Brak dostępu do służby zdrowia spowodował wybuch epidemii różyczki, cholery i chorób żołądkowych.^[90]

Szczególnie zła sytuacja panuje w mieście Faszoda (El Fasher) i okolicach, które są regularnie bombardowane. Bomby zniszczyły ostatni, działający szpital miejski oraz miejscowy bazar. Brakuje leków i opatrunków, żeby leczyć rannych.^{[91][92]}

Cywile na terenach objętych konfliktem są niekiedy pozbawieni dostępu do pożywienia, wody, lekarstw i paliwa. Utrudnione są przelewy za pomocą zagranicznych systemów bankowych, przez co rodziny nie mogą otrzymywać przelewów od swoich krewnych mieszkających za granicą.^[93] Na terenie Sudanu działają organizacje humanitarne, ale zdarzały się przypadki napaści na personel, magazyny były okradane, a wyposażenie rekwirowane przez rebeliantów.^[94] W znaczący sposób spadła także liczba dzieci uczęszczających do szkół. UNICEF szacuje, że aż 19 mln dzieci w Sudanie pozostaje poza systemem edukacji.^[95]

⁸⁶ UN Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR), Using starvation as a weapon of war in Sudan must stop: UN experts, 26 June 2024, <https://www.ecoi.net/en/document/2112050.html>

⁸⁷ BBC News, 'Tears of joy' - Sudan capital gets first aid convoy since war began, 27.12.2024, <https://www.bbc.com/news/articles/cz0re4vm7mvo>

⁸⁸ CFR, Civil War in Sudan, 19.11.2023, <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/power-struggle-sudan>

⁸⁹ Sudan Tribune, At least 40 civilians killed in El Daein by Sudanese warplanes, 22.11.2023, <https://sudantribune.com/article279625/>

⁹⁰ France 24, Sudan fighting sparks communications blackout in Khartoum, disease outbreaks, 14.07.2023, <https://www.france24.com/en/africa/20230714-khartoum-faces-communications-blackout-as-fighting-intensifies-in-sudan>

⁹¹ OHCHR (UN Office of the High Commissioner for Human Rights), Under siege: the situation of human rights in El Fasher, North Darfur since May 2024, 12.2024, <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/countries/sudan/ohchr-sudan-country-office-fasher-north-darfur-siege-may-1-en.pdf>

⁹² GPC (Global Protection Cluster), Protection Alert: El Fasher and Zamzam IDP Camp, North Darfur, Sudan, 20.12.2024, https://globalprotectioncluster.org/sites/default/files/2024-12/gpc_protection_alert_north_darfur_20_dec_2024.pdf

⁹³ Al Jazeera, Sudan updates: UN warns crisis could reignite Darfur clashes, 28.04.2023, <https://www.aljazeera.com/news/liveblog/2023/4/28/sudan-fighting-live-news-turkish-evacuation-aircraft-fired-on>

⁹⁴ Radio Dabanga, Sudan war enters its 100th day, medicines almost depleted in conflict areas, 26.07.2023, <https://www.dabangasudan.org/en/all-news/article/war-in-sudan-enters-100th-day-almost-no-health-care-available-in-conflict-areas>

⁹⁵ Radio Dabanga, '19 million children in Sudan are out of school' says UNICEF, 10.10.2023, <https://www.dabangasudan.org/en/all-news/article/19-million-children-in-sudan-are-out-of-school-says-unicef>

Sytuację humanitarną w tym roku pogorszyła powódź, będąca rezultatem pęknięcia w sierpniu 2024 r. tamy Arbaat, niedaleko Port Sudan, ^[96]

ZAGROŻENIA DLA CYWILÓW NIEZWIĄZANE Z KONFLIKTEM ZBROJNYM

TERRORYZM

W Sudanie istnieje zagrożenie zamachami terrorystycznymi, niemniej jednak w ostatnim czasie nie odnotowano przypadków tego typu działań. ^[97]

POZAPRAWNE EGZEKUCJE, UPROWADZENIA, POGROMY

Oddziały RSF dokonują porwań i pozaprawnych egzekucji zatrzymanych. W czerwcu 2023 r. porwano i zabito gubernatora Zachodniego Darfuru, Khamisa Abakara, po tym jak oskarżył oddziały RSF o ludobójstwo w wywiadzie telewizyjnym. ^[98]

PRZEMOC STOSOWANA W TRAKCIE DEMONSTRACJI I PROTESTÓW

Protesty w Sudanie zdarzają się stosunkowo często, a część z nich ma gwałtowny przebieg. W 2023 r. w trakcie różnego rodzaju protestów i demonstracji odnotowano 10 przypadków śmiertelnych, zaś w 2024 r. – jeden. W związku z napiętą sytuacją bezpieczeństwa, od wiosny 2023 r. protesty mają miejsce rzadziej niż wcześniej. ^[99]

PRZESTĘPCZOŚĆ ZORGANIZOWANA

W Sudanie działają zorganizowane grupy przestępcze, z których większość ma powiązania z rządem lub z grupami rebelianckimi. Zajmują się one wymuszeniami, kradzieżami, rekrutują dzieci do oddziałów i kontrolują handel i przemysł zakazanych dóbr, w tym ludzi, narkotyków, broni i in. ^[100] Największa przestępczość panuje w regionach ogarniętych konfliktem, w szczególności w Darfurze, gdzie napady bandyckie są na porządku dziennym i gdzie panuje ogólne bezprawie. Często dochodzi do przypadków kradzieży bydła i innych dóbr. ^[101]

⁹⁶ UN News, Flooding from Sudan dam collapse worsens humanitarian crisis, 27.08.2024, <https://news.un.org/en/story/2024/08/1153651>

⁹⁷ USDOS (US Department of State), Country Report on Terrorism 2023 - Chapter 1 - Sudan, 12.12.2024, <https://www.state.gov/reports/country-reports-on-terrorism-2023/sudan/>

⁹⁸ Al Jazeera, West Darfur governor abducted, killed as war in Sudan spreads, 15.06.2023, <https://www.aljazeera.com/news/2023/6/15/west-darfur-governor-abducted-killed-as-war-in-sudan-spreads>

⁹⁹ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Sudan, civilians, protests, data: 01.01.2023-20.06.2025, dane pobrano 30.06.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

¹⁰⁰ Global Crime Index, Sudan 2023, <https://ocindex.net/country/sudan>

¹⁰¹ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Sudan, civilians, Looting, data: 01.01.2023-20.06.2025, dane pobrano 30.06.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

PRAWNE I PRAKTYCZNE ASPEKTY DOTYCZĄCE ZMIANY MIEJSCA POBYTU

PRZEPISY REGULUJĄCE SWOBODĘ PRZEMIESZCZANIA SIĘ

Tymczasowa konstytucja Sudanu z 2019 r. przewiduje wolność przemieszczania się, wyjazdu i powrotu do kraju, jednak zarówno władze kraju, jak i rebelianci ograniczają swobodę przemieszczania się Sudańczyków w rejonach objętych konfliktem. Poza rejonami objętymi konfliktem obywatele Sudanu mają na ogół swobodę przemieszczania się.^[102]

Od momentu wybuchu konfliktu pomiędzy Sudańskimi Siłami Zbrojnymi (SAF) oraz rebelianckimi Siłami Szybkiego Wsparcia (RSF) w znacznym stopniu ograniczone zostały możliwości bezpiecznego przemieszczania się obywateli w regionach objętych konfliktem, m.in. ze względu na blokady dróg.^[103]

Walczące strony odmawiały cywilom bezpiecznej ewakuacji przed walkami lub możliwości ewakuacji rannych z Chartumu i Omdurmanu. W El Geneina RSF i sprzymierzone z nią bojówki atakowały członków społeczności Massalit, którzy próbowali uciec przed przemocą w Darfurze. Setki osób, w tym kobiety i dzieci, zostało zabitych podczas próby przekroczenia granicy.^[104]

MIGRACJE WEWNĘTRZNE

Sudan Północny jest słabo zaludniony, ze względu na fakt, iż dużą część jego powierzchni stanowi pustynia. Najwięcej ludzi mieszka w Chartumie, wzdłuż Błękitnego i Białego Nilu oraz w Południowym Darfurze. Skala urbanizacji nie jest w Sudanie zbyt wysoka i wynosi 36,3% ludności miejskiej. Jednakże przyrost ludności miejskiej jest szybki, z tym że najczęściej mężczyźni migrują do miast w poszukiwaniu pracy, podczas gdy kobiety częściej pozostają na wsiach.^[105] Tym niemniej rozpoczęta właśnie wojna spowodowała masowy odpływ ludności z Chartumu. Stolicę kraju mogło opuścić nawet 3,355 mln osób.^[106]

¹⁰² USDOS (US Department of State), 2023 Country Report on Human Rights Practices: Sudan, 23.04.2024, <https://www.state.gov/reports/2023-country-reports-on-human-rights-practices/sudan>

¹⁰³ USIP, After Six Months of Civil War, What's the State of Play in Sudan?, 10.2023, <https://www.usip.org/publications/2023/10/after-six-months-civil-war-whats-state-play-sudan>

¹⁰⁴ USDOS (US Department of State), 2023 Country Report on Human Rights Practices: Sudan, 23.04.2024, <https://www.state.gov/reports/2023-country-reports-on-human-rights-practices/sudan>

¹⁰⁵ CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook. Sudan, 07.07.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/sudan/>

¹⁰⁶ GPC (Global Protection Cluster), At a Glance: Protection Impacts of the Conflict; Update no. 21, 27 November 2023, 27.11.2023, <https://reliefweb.int/report/sudan/glance-protection-impacts-conflict-update-no-21-27-november-2023>

WEWNĘTRZNI UCHODźCY

Liczba osób wewnętrznje przesiedlonych wzrosła z 7,9 mln w 2023 r. do 8,8 mln w grudniu 2024 r., a przesiedlenia są kontynuowane.^{[107][108]} Walki w stolicy spowodowały ogromny wzrost liczby uchodźców z miast. Chartum opuściło ponad 3,355 mln osób, w większości udając się do innych stanów.^[109]

Wysiedleniami dotkniętych jest w tej chwili 18 stanów i prawie 10 tys. miejscowości. Najwięcej wewnętrznych uchodźców pochodzi ze stanów Chartum, Południowy Darfur, Północny Darfur i Gederef. Na większości obszarów, wewnętrzni uchodźcy pozostają w tych samych regionach, skąd pochodzą. Mniej więcej połowa z rodzin, które uciekły z miejsc dotychczasowego zamieszkania, przebywa u krewnych goszczących, natomiast w obozach znalazło zakwaterowanie około 20% wszystkich IDPs. Nie tylko uchodźcy znajdują się w ciężkiej sytuacji. Ich obecność spowodowała także pogorszenie sytuacji rodzin, które udzieliły im schronienia.^[110]

Obozy dla uchodźców, przykładowo Zamzan camp usytuowany w Darfurze, 12 km. od miasta Faszoda (El Fasher), liczy sobie niemal 1 mln mieszkańców, w tym wiele kobiet i dzieci. Mimo to jest on również obiektem stałych ataków i bombardowań, co utrudnia dostarczanie pomocy humanitarnej. Drogi do obozu są odcięte, a ludność nie ma możliwości przemieszczenia się gdzie indziej.^[111]

Stany znajdujące się nadal pod kontrolą rządu, również przyjmują wewnętrznych uchodźców, jednak na mniejszą skalę. Na początku 2024 r. w Gedaref zarejestrowanych było 377 tys. wewnętrznje przesiedlonych, w stanie Morze Czerwone – 239 tys., a w Kassala – 166 tys. W stanie Morze Czerwone częstym celem jest Port Sudan, gdzie część uchodźców została zakwaterowana w budynkach szkolnych. Do tego celu przeznaczono 11 obiektów. Średnio 5-6 rodzin mieści się w jednym pomieszczeniu. Nie we wszystkich miejscach dostępna jest bieżąca woda, bo brakuje działających pomp. Za dostawy wody odpowiadają głównie organizacje humanitarne. Dostęp do żywności jest zróżnicowany, w zależności od miejsca.^[112]

W Sudanie jest obecny UNHCR – prowadzi tam centra i działania integracyjne, warsztaty i zapewnia pomoc psychologiczną. Zapewnia także pomoc finansową i rzeczową wewnętrznym uchodźcom, którzy najbardziej tego potrzebują.^[113]

¹⁰⁷ UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Sudan Emergency; Population movements from Sudan, 29.12.2024, <https://data.unhcr.org/en/documents/download/113481>

¹⁰⁸ UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Sudan Situation; Regional Displacement Update as of 05 August 2024, 05.08.2024, https://www.ecoi.net/en/file/local/2113306/sdn_situation_map_v2_-05082024.pdf

¹⁰⁹ GPC (Global Protection Cluster), published by ReliefWeb: At a Glance: Protection Impacts of the Conflict; Update no. 21, 27 November 2023, 27.11.2023, <https://reliefweb.int/report/sudan/glance-protection-impacts-conflict-update-no-21-27-november-2023>

¹¹⁰ NRC (Norwegian Refugee Council), Bursting at the seams: the impact of war and displacement on Sudan's eastern cities, 12.2024, <https://www.nrc.no/globalassets/pdf/reports/bursting-at-the-seams/the-impact-of-war-displacement-on-sudan-eastern-cities.pdf>

¹¹¹ GPC (Global Protection Cluster), Protection Alert: El Fasher and Zamzam IDP Camp, North Darfur, Sudan, 20.12.2024, https://globalprotectioncluster.org/sites/default/files/2024-12/gpc_protection_alert_north_darfur_20_dec_2024.pdf

¹¹² OCHA United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), Sudan: Rapid Needs Assessment of Gathering Sites in Port Sudan, January 2024, 24.01.2024, <https://www.unocha.org/publications/report/sudan/sudan-rapid-needs-assessment-gathering-sites-port-sudan-january-2024>

¹¹³ UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Sudan - IDP Emergency Response; November 2023; Sudan: Emergency Response to Internal Displacement, 29.11.2023, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2101435/UNHCR+Sudan+IDP+Response+Factsheet+November+2023+-+final.pdf>

UCHODźCY W KRAJACH SĄSIEDNICH

Według danych z grudnia 2024 r., w krajach sąsiadujących bezpośrednio z Sudanem przebywało 4,4 mln uchodźców z Sudanu (w porównaniu z ponad 3,2 mln w grudniu 2024 r.). Najwięcej było ich w Egipcie: 1,2 mln, Sudanie Południowym: 933 tys., w Czadzie: 720 tys., w Libii: 210 tys., a także w Etiopii: 67 tys. i Republice Środkowoafrykańskiej: 36 tys.^{[114][115]}

PODSUMOWANIE

W ostatnich latach, po wojskowym zamachu stanu z 2019 r., Sudan był krajem w trakcie transformacji z modelu autorytarnego do demokracji. Jednakże zbyt dużą rolę polityczną i gospodarczą odgrywało w nim wojsko, które nie chcąc utracić swoich wpływów, doprowadziło najpierw do niemal całkowitego odsunięcia cywilów od decyzji o dalszych losach państwa, a następnie w kwietniu 2023 r. pogrążyło się w wewnętrznym sporze, który rozlał się na cały kraj w postaci pełnoskalowej wojny domowej.

W Sudanie toczy się pełnoskalowy konflikt zbrojny między wojskiem sudańskim, a zbuntowanymi oddziałami Sił Szybkiego Reagowania RSF. Konflikt ten ogarnął niemal cały kraj i ma wyjątkowo brutalny charakter, stwarzając powszechne zagrożenie życia dla mieszkającej tam ludności, zarówno na wsi jak i w dużych miastach.

Na terenie Sudanu odnotowano liczne i masowe przesiedlenia, zarówno wewnątrz kraju, jak i za granicę. Ludność często musi uciekać wielokrotnie (tzn. po pierwszej ucieczce musi ponownie zmieniać miejsce swojego pobytu), wraz z postępami militarnymi walczących ugrupowań zbrojnych. W wielu regionach panuje bardzo zła sytuacja humanitarna, blokady transportowe i klęska głodu.

Z reguły ludność pozostaje jednak w regionie swojego pochodzenia. W drugiej kolejności ucieka przez granicę do innych krajów. Tereny znajdujące się nadal pod kontrolą rządu są wybierane rzadziej. Północ kraju obejmuje pustynia. W stanach położonych na zachodzie, w tym Port Sudan, rejestruje się uchodźców. Również i tam jednak sytuacja humanitarna tych osób jest trudna.

W Sudanie obowiązuje kara śmierci i jest ona wykonywana, jednak wyroki skazujące wydawane są stosunkowo rzadko, a w ciągu ostatnich dwóch lat nie wykonano żadnej egzekucji.

¹¹⁴ UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Sudan Emergency; Population movements from Sudan; 7 July, 2025, 07.07.2025, <https://data.unhcr.org/en/documents/download/117418>

¹¹⁵ UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Sudan Situation; Regional Displacement Update as of 05 August 2024, 05.08.2024, https://www.ecoi.net/en/file/local/2113306/sdn_situation_map_v2_-05082024.pdf

ZASTRZEŻENIE

Niniejsze opracowanie tematyczne zostało przygotowane przez Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia Urzędu do Spraw Cudzoziemców na potrzeby prowadzenia postępowań w sprawach o udzielenie ochrony międzynarodowej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Opracowanie na temat sytuacji bezpieczeństwa może być pomocne w szczególności w sprawach rozpatrywanych w oparciu o **art. 15 pkt. 3 oraz art. 18 pkt. 1. Ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP z dn. 13 czerwca 2003 z późn. zmianami.**

Treść opracowania nie przesądza jednak o wyniku decyzji w indywidualnym postępowaniu administracyjnym, gdyż zawsze brana jest pod uwagę całość zgromadzonego materiału dowodowego i indywidualny charakter sprawy.

Informacje zamieszczone w niniejszym opracowaniu pochodzą w większości z publicznie dostępnych źródeł. Zostały one zebrane i opracowane przy zachowaniu zasady neutralności i obiektywizmu, a także z dołożeniem najwyższej staranności – tak, by odzwierciedlały aktualny w chwili publikacji opracowania stan wiedzy na prezentowany temat, a także pochodziły z różnych źródeł.

Terminologia użyta w niniejszym opracowaniu nie jest terminologią prawniczą. Określenia takie jak „prześladowanie”, „dyskryminacja”, „konflikt” itp. używane mogą być, za materiałami źródłowymi, w znaczeniu potocznym i nie są tożsame z definicjami podanymi w ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Niniejsze opracowanie zawiera wyłącznie informacje, poglądy i opinie prezentowane przez autorów materiałów źródłowych. Oświadczenia i oceny zawarte w niniejszym opracowaniu nie są i nie mogą być uważane za oświadczenia i oceny własne Urzędu do Spraw Cudzoziemców. Niniejsze opracowanie nie jest także i nie może być uważane za jakąkolwiek deklarację polityczną polskich władz.

Urząd do Spraw Cudzoziemców nie ponosi odpowiedzialności prawnej za publikowane w opracowaniu treści ani nie jest zobowiązany do publikacji jego aktualizacji, a także nie ponosi odpowiedzialności za sposób wykorzystania udostępnionych informacji.

Informujemy, że autorskie prawa majątkowe do niniejszego opracowania, w tym prawo do jego rozpowszechniania i publicznego udostępniania w Internecie, przysługują wyłącznie Urzędowi do Spraw Cudzoziemców (adres: ul. Koszykowa 16, 00-564 Warszawa; NIP: 5262548316; REGON: 017315012).

BIBLIOGRAFIA:

1. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Sudan data: 01.01.2023-20.06.2025, dane pobrano 30.06.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>
2. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Sudan, civilians, data: 01.01.2023-20.06.2025, dane pobrano 30.06.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>
3. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Sudan, Khartum, civilians, data: 01.01.2023-20.06.2025, dane pobrano 30.06.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>
4. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Sudan, civilians, protests, data: 01.01.2023-20.06.2025, dane pobrano 30.06.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>
5. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Sudan, civilians, Looting, data: 01.01.2023-20.06.2025, dane pobrano 30.06.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>
6. ACLED, Sudan: Unraveling the Conflict Dynamics in Darfur, 01.12.2023, <https://acleddata.com/2023/12/01/sudan-situation-update-december-2023-unraveling-the-conflict-dynamics-in-darfur/>
7. ADF, RSF Battlefield Victories Give It Control Over Crucial Parts of Sudan, 16.07.2024, <https://adf-magazine.com/2024/07/rsf-battlefield-victories-give-it-control-over-crucial-parts-of-sudan/>
8. Al Jazeera, 'Our revolution won': Sudan's opposition lauds deal with military, 05.07.2019, <https://www.aljazeera.com/news/2019/7/5/our-revolution-won-sudans-opposition-lauds-deal-with-military>
9. Al Jazeera, RSF atrocities pile up in Darfur after 100 days of Sudan fighting, 24.07.2023, <https://www.aljazeera.com/news/2023/7/24/after-one-hundred-days-of-sudan-war-rsf-atrocities-pile-up-in-darfur>
10. Al Jazeera, Sudan updates: UN warns crisis could reignite Darfur clashes, 28.04.2023, <https://www.aljazeera.com/news/liveblog/2023/4/28/sudan-fighting-live-news-turkish-evacuation-aircraft-fired-on>
11. Al Jazeera, Sudan's RSF kills about 300 people in North Kordofan, rights group says, 15.07.2025, <https://www.aljazeera.com/news/2025/7/15/sudans-rsf-kills-about-300-people-in-north-kordofan-rights-group-says>
12. Al Jazeera, West Darfur governor abducted, killed as war in Sudan spreads, 15.06.2023, <https://www.aljazeera.com/news/2023/6/15/west-darfur-governor-abducted-killed-as-war-in-sudan-spreads>
13. Amnesty International, Death sentences and executions in 2024, 07.04.2024, <https://www.amnesty.org/en/documents/act50/8976/2025/en/>
14. BBC News, 14.01.2025, <https://www.bbc.com/news/articles/cl90w8vjyko>

15. BBC News, BBC reveals fighters accused of massacre in Sudan, 23.12.2024, <https://www.bbc.com/news/articles/c7864519eqvo>
16. BBC News, Russians feared dead after plane shot down in Sudan, 22.10.2024, <https://www.bbc.com/news/articles/ckq9gk9zv5vo>
17. BBC News, Sudan civil war: Darfur's Jem rebels join army fight against RSF, 17.11.2023, https://www.bbc.com/news/world-africa-67450204?at_medium=RSS&at_campaign=KARANGA
18. BBC News, Sudan conflict: Ethnic cleansing committed in Darfur, UK says, 18.10.2023, <https://www.bbc.com/news/world-67020154>
19. BBC News, Sudan war: A simple guide to what is happening, 04.07.2025, <https://www.bbc.com/news/articles/cjel2nn22z9o>
20. BBC News, Sudan: Why has fighting broken out there?, 24.04.2023, https://www.bbc.com/news/world-africa-65284948?at_medium=RSS&at_campaign=KARANGA
21. BBC News, 'Tears of joy' - Sudan capital gets first aid convoy since war began, 27.12.2024, <https://www.bbc.com/news/articles/cz0re4vm7mvo>
22. BBC, Sudan civil war: Darfur's Jem rebels join army fight against RSF, 17.11.2023, https://www.bbc.com/news/world-africa-67450204?at_medium=RSS&at_campaign=KARANGA
23. Carnegie Endowment for International Peace, Sudan's Conflict in the Shadow of Coups and Military Rule, 17.08.2023, <https://carnegieendowment.org/sada/90382>
24. Carnegie Endowment, Sudan's Conflict in the Shadow of Coups and Military Rule, 17.08.2023, <https://carnegieendowment.org/sada/2023/08/sudans-conflict-in-the-shadow-of-coups-and-military-rule?lang=en>
25. CFR, Civil War in Sudan, 19.11.2023, <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/power-struggle-sudan>
26. CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook. Sudan, 07.07.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/sudan/>
27. CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook. Sudan, 16.08.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/sudan/>
28. CNN, Ukraine's special services 'likely' behind strikes on Wagner-backed forces in Sudan, a Ukrainian military source says, 20.09.2023, <https://edition.cnn.com/2023/09/19/africa/ukraine-military-sudan-wagner-cmd-intl/index.html>
29. Crisis 24, Sudan: Further clashes between rival factions likely nationwide into at least late August /update 52, 31.07.2024, <https://crisis24.garda.com/alerts/2024/07/sudan-further-clashes-between-rival-factions-likely-nationwide-into-at-least-late-august-update-52>
30. Crisis24, Sudan: Sudan: Further clashes between rival factions likely nationwide into at least late August /update 52, 31.07.2024,

<https://crisis24.garda.com/alerts/2024/07/sudan-further-clashes-between-rival-factions-likely-nationwide-into-at-least-late-august-update-52>

31. EUAA (European Union Agency for Asylum), Sudan - Country Focus, 04.2024, https://www.ecoi.net/en/file/local/2108264/2024_04_COI_Report_Sudan_Country_Focus_EN.pdf
32. France 24, Sudan fighting sparks communications blackout in Khartoum, disease outbreaks, 14.07.2023, <https://www.france24.com/en/africa/20230714-khartoum-faces-communications-blackout-as-fighting-intensifies-in-sudan>
33. Global Crime Index, Sudan 2023, <https://ocindex.net/country/sudan>
34. GPC (Global Protection Cluster), At a Glance: Protection Impacts of the Conflict; Update no. 21, 27 November 2023, 27.11.2023, <https://reliefweb.int/report/sudan/glance-protection-impacts-conflict-update-no-21-27-november-2023>
35. GPC (Global Protection Cluster), Eastern Sudan Protection of Civilians Flash Update; Escalation of Conflict in Jazira; 26 October 2024, 26.10.2024, dostępne na: https://reliefweb.int/attachments/aa6f0c2d-a33a-48aa-bd78-e8437604175c/Al%20Jazirah%20POC%20Flash%20Update_26%20October%202024.pdf
36. GPC (Global Protection Cluster), Protection Alert: El Fasher and Zamzam IDP Camp, North Darfur, Sudan, 20.12.2024, https://globalprotectioncluster.org/sites/default/files/2024-12/gpc_protection_alert_north_darfur_20_dec_2024.pdf
37. GPC (Global Protection Cluster), published by ReliefWeb: At a Glance: Protection Impacts of the Conflict; Update no. 21, 27 November 2023, 27.11.2023, <https://reliefweb.int/report/sudan/glance-protection-impacts-conflict-update-no-21-27-november-2023>
38. HRW (Human Rights Watch), Famine Spreads in Sudan as Warring Parties Willfully Obstruct Aid, 24.12.2024, <https://www.hrw.org/news/2024/12/24/famine-spreads-sudan-warring-parties-willfully-obstruct-aid>
39. Interia, "The Economist": Maszyna chaosu wrze. Duże państwo na krawędzi upadku, 06.09.2024, <https://wydarzenia.interia.pl/interia-blizej-swiata/news-the-economist-maszyna-chaosu-wrze-duze-panstwo-na-krawedzi-u,nld,7771745>
40. Mapa na podstawie Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sudan_administrative_divisions_-_de_-_monochrome.svg
41. Middle East Eye, Sudan war: Russia hedges bets by aiding both sides in conflict, 06.05.2024, <https://www.middleeasteye.net/news/russia-sudan-war-saf-rsf-hedges-bets-both-sides-support>
42. Natsios A., Sudan, South Sudan and Darfur, Oxford 2012 str. 1126-131
43. NRC (Norwegian Refugee Council), Bursting at the seams: the impact of war and displacement on Sudan's eastern cities, 12.2024, <https://www.nrc.no/globalassets/pdf/reports/bursting-at-the-seams/the-impact-of-war-displacement-on-sudan-eastern-cities.pdf>

44. OCHA United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), Sudan: Rapid Needs Assessment of Gathering Sites in Port Sudan, January 2024, 24.01.2024, <https://www.unocha.org/publications/report/sudan/sudan-rapid-needs-assessment-gathering-sites-port-sudan-january-2024>
45. OHCHR (UN Office of the High Commissioner for Human Rights), Under siege: the situation of human rights in El Fasher, North Darfur since May 2024, 12.2024, <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/countries/sudan/ohchr-sudan-country-office-fasher-north-darfur-siege-may-1-en.pdf>
46. Radio Dabanga, '19 million children in Sudan are out of school' says UNICEF, 10.10.2023, <https://www.dabangasudan.org/en/all-news/article/19-million-children-in-sudan-are-out-of-school-says-unicef>
47. Radio Dabanga, Public support for the RSF from seven tribal leaders in South Darfur, 04.06.2023, <https://www.dabangasudan.org/en/all-news/article/public-support-for-the-rsf-from-seven-tribal-leaders-in-south-darfur>
48. Radio Dabanga, Sudan war enters its 100th day, medicines almost depleted in conflict areas, 26.07.2023, <https://www.dabangasudan.org/en/all-news/article/war-in-sudan-enters-100th-day-almost-no-health-care-available-in-conflict-areas>
49. Sudan Tribune, At least 40 civilians killed in El Daein by Sudanese warplanes, 22.11.2023, <https://sudantribune.com/article279625/>
50. Sudan Tribune, Sudanese army intensifies operations to reclaim strategic Jabal Moya area, 15.07.2024, <https://sudantribune.com/article288320/>
51. Sudan War Monitor, SAF and allies repulse new RSF offensive on El Fasher, 13.08.2024, <https://sudanwarmonitor.com/p/saf-and-allies-repulse-new-rsf-offensive>
52. Sudan War Monitor, Sudan army breaks two-year siege of its headquarters, 25.01.2025, <https://sudanwarmonitor.com/p/sudan-army-breaks-two-year-siege>
53. Sudan War Monitor, Sudan army repels major attack on Babanusa, 20.06.2025, <https://sudanwarmonitor.com/p/sudan-army-repels-major-attack-on>
54. Sudan War Monitor, Sudan army repels major attack on Babanusa, 20.06.2025, <https://sudanwarmonitor.com/p/sudan-army-repels-major-attack-on>
55. Sudan War Monitor, Türkiye offers to mediate Sudan conflict, 30.12.2024, <https://sudanwarmonitor.com/p/turkey-mediation-offer>
56. UN News, Flooding from Sudan dam collapse worsens humanitarian crisis, 27.08.2024, <https://news.un.org/en/story/2024/08/1153651>
57. UN News, Sudan's El Fasher siege: UN humanitarian killed as refugee crisis intensifies, 20.12.2024, <https://news.un.org/en/story/2024/12/1158451>
58. UN Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR), Using starvation as a weapon of war in Sudan must stop: UN experts, 26 June 2024, <https://www.ecoi.net/en/document/2112050.html>

59. UN Office of the High Commissioner for Human Rights, Sudan: UN experts appalled by use of sexual violence as a tool of war, 30.11.2023, <https://www.ecoi.net/en/document/2101897.html>
60. UN Security Council, Special report of the Chairperson of the African Union Commission and the Secretary-General of the United Nations on the African Union-United Nations Hybrid Operation in Darfur, 15.10.2019, <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/sudansouth-sudan/>
61. UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), External Update /93; Sudan Situation; 15 - 21 December 2024, 30.12.2024, <https://data.unhcr.org/en/documents/download/113473>
62. UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Sudan - IDP Emergency Response; November 2023; Sudan: Emergency Response to Internal Displacement, 29.11.2023, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2101435/UNHCR+Sudan+IDP+Response+Factsheet+November+2023+-+final.pdf>
63. UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Sudan Emergency; Population movements from Sudan, 29.12.2024, <https://data.unhcr.org/en/documents/download/113481>
64. UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Sudan Emergency; Population movements from Sudan; 7 July, 2025, 07.07.2025, <https://data.unhcr.org/en/documents/download/117418>
65. UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Sudan Situation; Regional Displacement Update as of 05 August 2024, 05.08.2024, https://www.ecoi.net/en/file/local/2113306/sdn_situation_map_v2_-05082024.pdf
66. UNIC Warsaw, UNAMID -Hybrydowa Operacja Unii Afrykańskiej i Narodów Zjednoczonych w Darfurze, http://www.unic.un.org.pl/misje_pokojowe/unamid.php
67. USDOS (US Department of State), 2023 Country Report on Human Rights Practices: Sudan, 23.04.2024, <https://www.state.gov/reports/2023-country-reports-on-human-rights-practices/sudan>
68. USDOS (US Department of State), Country Report on Terrorism 2023 - Chapter 1 - Sudan, 12.12.2024, <https://www.state.gov/reports/country-reports-on-terrorism-2023/sudan/>
69. USIP (United States Institute of Peace), After Six Months of Civil War, What's the State of Play in Sudan?, 10.2023, <https://www.usip.org/publications/2023/10/after-six-months-civil-war-whats-state-play-sudan>
70. USIP, After Six Months of Civil War, What's the State of Play in Sudan?, 10.2023, <https://www.usip.org/publications/2023/10/after-six-months-civil-war-whats-state-play-sudan>
71. Wikipedia, Sudanese civil war (2023–present), [https://en.wikipedia.org/wiki/Sudanese_civil_war_\(2023%E2%80%93present\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Sudanese_civil_war_(2023%E2%80%93present))